

KERTINĖ
PARAŠTĖ

Jonas Pabedinskas

Pramonės finansavimo
sunkumai Lietuvoje

Jau Atgimimo laikotarpiu lietuviai pradėjo galvoti apie nepriklausomą nuo Maskvos ekonomiką. Tada daug buvo rašoma ir kalbama paskirai, kada estai jau turėjo vienuolika stipriai dirbančių krašto ūkio klausimais komisijų. Lietuvoje taip ir nepasisekė nei Aukščiausiojoje taryboje, nei Seime išvystyti darbingų komisijų ekonominiam klausimams svarstyti. Apie tai yra daug klaidingų ir rašes profesorius Kazimieras Antanavičius. Užtat dabartiniai valstybės įstatymai, kuriais turėtų būti gerinama šalies materialinė padėtis, yra daugeliu atvejų nevykę. Taip ir prabėgo keleri metai be sistematingo plano krašto ūkyje.

Mūsų valdžios stengiasi pasukti valstybę į produktų kelią, bet dirbdamos daugiausia pagal kolektyvistines idėjas, pasilikusias iš anksčiau, stengiasi tik rinkti pinigus per mokesčius iš pramonės, verslų ir atskirų žmonių, kad tada tuos pinigus paskirstytų apsiginti nuo kasdienybės vargų. Tarpvalstybiniai ryšiai ir sutartys duoda kraštui gerą pradžią bendradarbiauti tarptautinėje plotmėje, bet labai mažai kas iš užsienio naudoja šią pradinę iniciatyvą, nes daugeliu atvejų tolimiesiems žingsniai pasirodo nereikšmingi. Atrodo, kad kvietimas investuoti neneša gerų vaisių, kadangi mūsų šalyje neapsimoka pradėti pramonės arba idėti pinigų į lietuvių rankas. Tie, kurie surašo įstatymus arba mėgina valdžios įdinti investavimą, atrodo, nepasiziūri užtektinai į gyvenimiškas ir konkrečias problemas. Tas nepraktiškumas turi neigiamą įtaką užsieniečių norui ir pastangoms gaminti ar investuoti Lietuvoje. Visos mūsų valdžios ir daugelis politikų dar galvoja, kad vyriausybė viena galės pasukti pramonę į tinkamą kelią su pinigais, surinktais iš žmonių. Užtat sudarius sąlygas pačiai pramonei, verslams ir užsieniečiams gaminti ir eksportuoti. Kol mūsų šalyje pasilikę senoviškas galvojimas, tol progresas joje mes nematysime. Užtat tam galimos iš užsienio gaunamos paskolos lieka tinkamai nepanaudotos ir, ko gero, pajamos iš parduotų valstybinių laktų tik nutęsia reikiamas reformas. Į kraštus, kuriuose yra patrauklios gamybos bei investavimo sąlygos, kapitalas ateina pats, be didelės reklamos.

Liūdna pastebėti, kad mūsų politikai nekreipia dėmesio į daugelį šviesių mūsų pačių ekonomistų, jau pirmaisiais nepriklausomybės mėnesiais turėjusių tinkamų pasiūlymų, kuriuos reikėjo tada ir dar dabar reikia Seime bei vyriausybės įstaigose peržiūrėti ir priėmti prie tinkamų sprendimų. Būtina turėti darbingą tokiems klausimams spręsti sistemą, kuri išvadotų mūsų politikus iš bergždžių ir nesibaigiančių diskusijų.

Praeityje būta iliuzijų dėl mūsų krašto galimybių. Buvo galvota, kad pasikvietus užsieniečius: vokiečius, japonus ir kitus, jie pirs mūsų fabrikus ir atsivės ne tik pinigų juos modernizuoti, bet ir išmokys mus naujos technologijos. Atsirado keletas amerikiečių tarptautinių bendrovių cigarečių ir šokoladui gaminti. Dar viena kita – turizme, statyboje, tekstilėje, bet tai skurdūs rezultatai. Jie parodo, kad iki šiol šalyje sudarytomis sąlygomis mūsų pramonė užsieniečių nedo. Politinis nesubrendimas, netinkami mokesčiai, ekonominio nusistatymo neturėjimas ir apamai stoka dalykiškų programų patraukti kapitalą investavimui atstumia ne tik užsieniečius, bet ir vietinius nuo pinigų panaudojimo mūsų pramonėje.

Kad ir sunkiomis sąlygomis mūsų pramonė vienur kitur emė judėti be užsieniečių paramos. Rėmėsi labai menkai apmokamu, bet išsilavinusiu tarnautoju. Kurį laiką tačiau buvo lyg kažko laukiama, tikėtasi, kad gal vyriausybės žmonės ką nors rimto patars, buvo skolinamasi algoms tarnautojams išmokėti, nepaisant, kad darbo nebuvo ir dabar daugelyje fabrikų mažai jo yra. Prasikolinus, nenumatant geresnių galimybių, imtasi bet kokių darbų, kad tik būtų gaunama kokių nors pajamų. Per porą metų susirūšta su užsieniečiais, kurie domisi pigia darbo jėga. Nelaimei, tuo laikotarpiu buvo išsiųsta nemažai gaminių į Rytus, kur už juos dažnai nebuvo užmokėta. Ta kad ir sunkia situacija pasinaudojo nesąžiningi gamybu vadovai ir kai kurie tarnautojai. Iš paskolų gavo ir sau pinigų; už netinkamas siuntas susidėjo nemažai sau į kišenę; iš pirkėjų pasiėmė didelius kyšius, o pramonė buvo alinama, nors ir valdžios palaikoma. Tik atėjus metui, kada bankrotas pradėjo

Tūkstantmečio žinios apie kai kuriuos lietuvius

JURGIS GIMBUTAS

Susipažinsime su naujaisiu lietuvių etnografijos veikalu: Angelė Vyšniauskaitė. *Lietuviai IX a. – XIX a. vidurio istoriniuose raštuose*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994. 196 puslapių, 35 paveikslai, tiražas – 2,000. Knygą užsakė Lietuvos istorijos institutas, o jos išleidimą parėmė Atviros Lietuvos (= Soros) fondas. Knygoje perduodamos ir autorės komentacijos jos pačios atrinktos žinios iš senovės raštų. Daugiausia rašoma apie vargingąją tautos sluoksnį – kaimiečius žemdirbius. Duota tik viena kita užuomina apie lietuvių kunigaikščius, bajorus, valdžios pareigūnus.

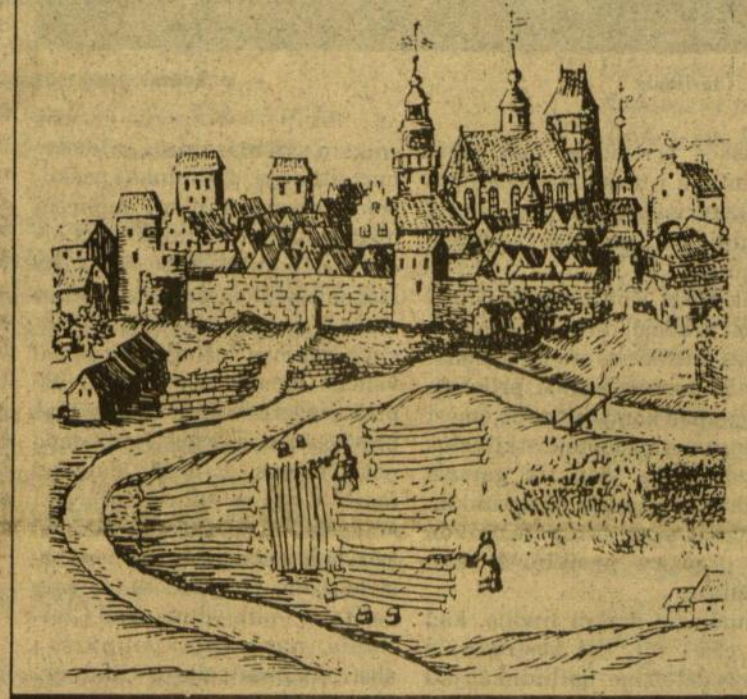
Knygos turinys sudėtas iš penkių dalių chronologine tvarka: Žinios apie baltus ir lietuvius iki XVI amžiaus; Mažosios Lietuvos ir Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės kaimo materialinė bei dvasinė kultūra XVI amžiuje; XVII amžiaus šaltiniai; XVIII amžiaus šaltiniai; XIX amžiaus šaltiniai. Santraukos anglų, vokiečių ir rusų kalbomis. Išsamios asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės. Ikonografiniai paveikslai iš senųjų knygų – kai kas nematyta, kitur nekartota. Autorė Angelė Vyšniauskaitė atliko milžinišką darbą, atrinkusi beveik 200 senųjų autorių bei dokumentų ir paieškojusi juose medžiagos savo ribotai temai. Knygos pradžioje autorė šitaip aiškina savo tikslą: „Kas mes esame? Kada mus atrado senoji Europa? Kaip jai atrodė lietuviai – mūsų protėviai? Kuo jie stebino kitataučius? [...] Mūsų uždavinys – išsiaiškinti, kada, kas ir ką yra rašę apie lietuvių gyvenimą, būitį, verslus bei amatus, materialinę ir dvasinę kultūrą, nustatyti tų žinių autentiškumą bei patikimumą ir mokslinę vertę. Apžvelgsime tikrai skelbtuosius šaltinius, nors archyvuose tyrėjų dėmesio laukia nemaža mūsų etnografijai gal net reikšmingesni liudies gyvenimo faktų“. Kodėl tik liudies?

Panaudotųjų šaltinių yra dvi grupės: teisiniai dokumentai

žiūrėti pro duris, imtasi labiau rūpintis ne tik savimi, bet ir fabriko gerove.

Pramonės padėtis Lietuvoje šiandien yra tikrai sunki, o be jos progreso nesulauksime ir krašto gerovės. Reikia kreditų ne tik modernizuoti kai kurią gamybą, bet jie reikalingi įsigyti žaliavoms tiek iš vietinių, tiek iš užsienio šaltinių. Yra kraštų, kur su valdžios pagalba fabrikai gali duoti geras atmokėjimo sąlygas kitų kraštų importuotojams, kas labai padeda eksportui. Reikia persiorientuoti į rinkos paklausą Lietuvoje ir užsienyje. Turime

(Nukelta į 4 psl.)

ANGELE VYŠNIAUSKAITĖ
LIETUVIAI
IXa. – XIXa. vidurio
istoriniuose
šaltiniuose

Angelės Vyšniauskaitės knygos viršelio paveikslas vaizduoja drobių balinimą Mažojoje Lietuvoje (gravūra iš Hartknoch, 1684)

lubų, todėl tankiai namai sudėga. Apie žemaičius, gyvenančius aukštaičių kaimynystėje, Valančius parašė prasiū: „Kariai, žemaičiai, gyvenantys arti Lietuvos, sekdami paveikslą lietuvių, žūna tamsiose be langų grindose“.

Savo knygos pabaigoje Angelė Vyšniauskaitė pateikė išidėmėtus sąvokų aptarimus, naudindus ypač išsivijus skaitytojams. „Etnografija – tai mokslas apie tautų materialinį gyvenimą pagrindą, būitį, verslus, dvasines apraiškas... Būdamas istorijos mokslo šaka, etnografija kuria visapusišką kasdienybės vaizdą, papildantį istorijos puslapius. [...] Kraštotyra, nors artima etnografijos sąvokai, yra daug platesnė, bendresnė“ (pagal Donatą Sauką). XIX amžiuje Rusijos caro valdžia įpareigojo mokytojus tyrinėti etnografinius objektus Lietuvoje. Daug pasidarbuota Vilniaus universiteto mokslininkų. Vyšniauskaitė panašino 38 lietuvių ar lenkų autorius, kurių dauguma buvo susiję su Vilniaus universitetu. Štai toks žemaičių bajoras Mykolas Gadonas (1807-1855) parašė ištisą knygą *Kauno gubernijos Telšių apskritys aprašymas* (išleista Vilniuje 1846 metais lenkiškai). Be kitko, jis aprašė Telšių miesto pastatus, nurodė, kad iš 69 amatininkų buvo 16 žydų. Tai kiti 53 turėjo būti žemaičiai, nes anot Gadono, ne tik šlėktos, bet ir valstiečių vaikai dažnai išmokdavę amato. Turbūt liko neištirta, koks buvo tų teliškių (ir kitų) amatininkų kasdienis gyvenimas?

Angelė Vyšniauskaitė yra ne pirmoji etnografe, savo veikaluose orientuota į kaimiečius. Sovietinėje okupacijoje visi Lietuvos etnografai tyrinėjo ir rašė beveik tik apie „liaudį, valstiečius“, nes

nografai tiria ne tik praeities relikтус, bet ir dabartį. Ar kas nors jau renka medžiagą, kaip gyvena dabartiniai Lietuvos ponai – aukštoji nomenklatura, bankininkai? Kuo skiriasi jų kasdienybė nuo mokytojų, paštininkų, pensininkų?

Atidžiau paskaičius Vyšniauskaitės knygą, galima rasti šokių tokį sarysį ir su aukštesnių luomų lietuvių. Pavyzdžiui, G. de Lannoy (1386-1462) per dvi keliones į rytus lankė Vilnių, Trakus, Punią. Viešėjo pas Didįjį Lietuvos kunigaikštį Vytautą. Aprašė pilis ir lankytus miestus, tad pastebėjo ir gyvenimo faktų. Bet Vyšniauskaitė nepateikė Lannoy'aus žinių, trumpai užbaigdamas: „... etnografijos žinių jo darbe negausu“. Panašiai liko neišnaudoti ir Sigismund Herberstein'o (1486-1566) įspūdžiai iš jo dviejų atsilankymų Vilniuje. Tik perduotos jo pastabos apie žemdirbių skurdą ir jų išnaudojimą, nesustojant ties tų išnaudotojų etnografija. Išimtis padaryta XVI a. vidury gyvenusio Mykolo Lietuvio (Michalo Lituanus) veikalui. Čia užtikinama linksmesnė gaida: „Kilmingosios lietuvių moterys į bažnyčią arba viešnagėn važiuoja karietomis, vadinasi, sūpuojančiais vežimais, pakinkytais šešetu ar aštuonetu tos pačios spalvos arklių, maitinasi prabangiais iš tolimų kraštų atvežtais valgiais ir geria daugelis rūšių vyną“ (cit. iš Vyšniauskaitės p. 45).

Kiek daug Angelė Vyšniauskaitė yra patyrinėjusi ir parašiusi etnografijai, parodo jau kiek senstėjusios jos raštų „Bibliografinė rodyklė 1949-1989“, išleista Lietuvos Mokslų akademijos Istorijos instituto Vilniuje 1989 metais (sudarė M. Grigaitytė). Mūsų panagrinėtas jos veikalas glaudžiai greta panašius chrestomatinių pobūdžio knygų, kaip V. Mišliaus sudarytoji *Lietuvinkai – apie vakarų Lietuvą ir jos gyvenimą XIX amžiuje* (1970) arba J. Jurginio ir A. Šidlausko parengtoji knyga *Kraštas ir žmonės* (1983), kur sukaupia Lietuvos geografiniai ir etnografiniai aprašymai iš XIV-XIX amžių. Tie veikalai papildoma vienas kitą, kad ir kai ką pakartodami.

Lietuvos vyčio variantas iš 16-ojo amžiaus, Angelės Vyšniauskaitės pavadinimas „Lietuvių kario žirgo kamanos“ (reprodukcija iš Gvagnini „Sarmatiae Europae descriptio...“ Spira, 1641)

Šiame numeryje:

Lietuvos pramonei dar vis sunku • Tūkstančio metų duomenys apie mūsų tautą • Švenčiame M. K. Čiurlionio gimimo 120 metų sukaktį: Aleksandro Kašubienės studija, Petro Petručio apmąstymai, Romualdo Jurelionio eilėraščiai • Jolitos Kavaliūnaitės miniatiūra • Prano Domšaičio piešinių paroda

Čiurlionio įvaizdžių žodynas

ALEKSANDRA
KAŠUBIENĖ

Čiurlionis. Pats vardas jau sukelia paslaptingo pasaulio vaizdus, kuriais vaiku būdama mėgdavau klaidžioti. Žiūrėdama į dailininko darbų reprodukcijas, įžengdavau į gamtovaizdžius, valdomus būtybių, atkilusių iš kito pasaulio. Arba sekdavau angela einantį aukštu taku per žvaigždynais nusėtą visatą; arba stebėdavau žaltį gulintį ant tolimų kalnynų, trys saulės už trijų viršūnių. Pažinojau Čiurlionio žmoną, jo brolių, seserį ir dukterį, kuri buvo ištėkėjusi už mano pusbrolio. Jų artumoje paslaptys, supančios šį dailininką, atrodė lyg ir apčiuopiamos: buvo žmogus, kaip visi.

Vėliau — jau pačiai bestudijuojant meną — Čiurlionio darbai keldavo klausimus: kaip pasiekiamas tas kitas pasaulis, kaip dailininkas sugebėjo vaizdais perduoti, kas yra neįžvelgiama? Kaip formuojami tokie ryškūs reginiai? Ilgainiui panašūs svarstymai atskleidė kai kurias paslaptis iš plastinio meno požiūriu. Tad bandysiu aprašyti, iš kurio taško žvelgiu į Čiurlionio darbus.

Bet kokia kūryba reikalauja tarpinės medžiagos. Literatūroje žodis yra išraiškos priemonė, o muzikoj garsas. O plastiniuose menuose naudojamos net penkios skirtingos išraiškos priemonės, kuriomis dailininkai perduoda regimą pasaulį: linija, spalva, masė, plokštuma ir erdvė — tie patys elementai, kurių dėka suvokiame ir išskiriame daiktus vieną nuo kito. Kaip žodžiai ir garsai turi specifinę energiją, taip ir linija, spalva ar masė turi savitą poveikį, skirtingą kiekvienai išraiškos priemonei. Ir kaip pavieniai žodžiai įgauna reikšmę sakinio sąraigoje, ar garsai tampa daina ar muzika, kai jie liejasi ritmine tėkme, taip pat ir linijos, spalvos, masės bei plokštumos įgauna vaizdinę prasmę, kai jų sąraigoje atsispindi kokia nors suvokiama tvarka.

Šios penkios vaizdinio meno išraiškos priemonės nepriklauso viena nuo kitos. Grafikas vien tik linijom — be spalvų, be šešėliuotų masių — gali atvaizduoti pažįstamus daiktus, veidus ar gamtovaizdžius; tapytojas, nenubėręs nei vienos linijos, gali vien tik spalvomis nusakyti tą patį; o skulptorius tai atlieka šviesos ir šešėlių žaismu masių ar plokštumų paviršiuje. Erdvė, paprastai suvokiama kaip tuštuma tarp konkrečių daiktų, nurodo daiktų ribas ir nustato jų vietą bei santykį aplinkoje. Su tomis penkiomis priemonėmis — naudojant jas pavieniui ar drauge — dailininkai interpretuoja, ką jų akys mato ir protas suvokia. Ir be interpretuodami, jie pertvarko regimą pasaulį, kas atsispindi jų darbuose.

Pačios išraiškos priemonės neturi nieko bendro su tuo, ką meno kūrinys vaizduoja. Tad kai abstrakcinio meno dailininkai iškelia liniją, spalvą ar masę iš kasdieninės aplinkos, jie suabstraktina ne regimą tikrovę, bet priemonę. Ir dailininkai, kurie gilinaisi į pačių linijų iškalbą arba į spalvų tarpusavio santykius, arba į masių bei plokštumų tėkmę bei sąlytį, suteikia tai išraiškos priemonei gyvybingumą — atskirą, nepriklausomą nuo vaizdinės tikrovės. Jeigu tokių įsigilinimų metu tai priemonei įgimta energija pradeda reikštis ir kelti reikalavimus, tada dailininkas, reaguodamas į darbo eigoje vykstančius energijos svyravimus, jau dirba nebe su regima tikrove, bet su priemonės savitumais. O kai išorės daiktų logika atpuola, vienintelis likęs kriterijus, pagal kurį organizuojamos linijos, spalvos ar masės, yra paties dailininko pojūčiai ir jo asmeniškai nuožiūra. Tad vien tik

M. K. Čiurlionis

Laivas, 1906-1907

išraiškos priemonės gali vesti dailininką į nematomų jėgų pasaulį, kuris operuoja jau savitais dėsniais, kitais nei regimas pasaulis.

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis pradėjo dirbti meną jau baigęs muzikines studijas, būdamas 29 metų. Galima prileisti, kad jaunas kompozitorius ėmėsi meno, nes vaizduotėje atkilusius įvaizdžius jis vien tik garsais išreikšti nebegalėjo. Neapsunkintas akademinų skrupulų, jis nuo pat pradžios pasiklovė sava nuožiūra.

Čiurlionio darbai liudija, kad dar prieš tai, kol abstraktinis menas įsiteisino, dailininkas jau buvo susidūręs su išraiškos priemonių energija ir su jų poveikiu grūmėsi. Darbuose, kaip *Vasara I* arba *Miško muzika*, vertikalių linijų ritmas užslopina tematiką, atsekama tik iš pavadinimo. Darbe *Pavasaris II* stačios monumetalios formos sulaužo pa-

veikslo vientisumą; gelbėdamas situaciją, dailininkas paskubomis pirmame plane nupiešia medelį, tuomi atstatydamas erdvės testinumą. Darbe *Pavasaris III* tamsūs plėmai taip atkakliai varžosi su šviesiais, kad šių masių judėjimas sužlugdo kitus paveikslo elementus; atidžiai užpiešta tvorelė stabilizuoja šias prasiveržusias jėgas, sutramdo netikėtumus. Panašūs pataisymai — lyg iš baimės prarasti kontrolę — užgniaužia dailininko kūrybinį potencialą pirmuose abstraktizmo žingsniuose, ir taip „atitaiso“ nuklydimą. Tad Čiurlionio natūralus polinkis į abstraktizmą taip ir liko neišvystytas.

Pasitikėti jėgomis, kurios gimsta darbo eigoje ant popieriaus, Čiurlionio laikais buvo nepriimtina. Jo kūrybinis veržlumas suranda kitus kanalus, ir per antropomorfinę identifikaciją — su akmeniu, medžiu, kalnu ar de-

besiu — jis transformuoja eilinius objektus į asmeniškai reikšmingas būtybes. Tad paveiksle *Laivas*, kai mažytis laivelis pakyla iš belaukių vandenų į padangę ir skrieja pilnomis burėmis, laivas tampa simboliu, kuriame išorinis ir vidinis pasauliai susitinka ir papildo vienas kitą. Panašios transformacijos vyksta ir kituose darbuose, kai regimo pasaulio elementai atskleidžia savo reikšmę simboliinių įvaizdžių išdėstyme.

Čiurlionio darbai turi savitą logiką. Apvaldes linija, masė ir erdvė, dailininkas dėlioja įvaizdžius kaip daiktus, dėstydamas juos ritminės, simetrinės ar architektoniškos kompozicijos rėmuose. Jo rankose linija skamba kaip styginis instrumentas — vienur vibruoja kaip tamprus plonas tinklas, nusagstytas įvaizdžiais, kitur linija garsi ir užsispyrusiai valinga, alsuojanti su ritminiu atkaktumu. Spalva dažniausiai tik pagražina piešinį. Duslios pastelinės intonacijos sklinda kaip majestotinė nuotaka, kuri sunkiasi ar tai į permatomas gilumas, arba į monumetalias formas. O ryškesni spalviniai akcentai lyg ir ženklina kažkokią virpančią esybę. Masių formos įgauna svorį tamsių ir šviesių spalvų kontraste, kai priešpastatytos masės reiškiasi kaip atskiros jėgos, kurios nebesivaržo, bet išdidžiai apvaldo joms skirtas vietas. Tad darbuose, kuriuose nėra ryškių spalvinių kontrastų, visa paveikslo visuma sustingsta ir tampa statiška, o įvaizdžiai, praradę svorį, išala

M. K. Čiurlionis

Saulės sonata, Andante. 1907.

permatomų gelmių tyloj.

Čiurlionio darbuose linijos, spalvos ir masės yra naudojamos išraiškingai, bet ne išradingai. Tačiau kaip Čiurlionis naudoja erdvę yra dar tolaikiniame mene neregėtas reiškinys. Atmesdamas tradiciją, dailininkas laužo paveikslo plokštumą bei regimos erdvės testinumą, sluoksniuodamas erdvę lyg samoningumo klotus. Tame pačiame paveiksle jis operuoja net keliais žiūrėjimo taškais, pristatydams reginius ir iš viršaus, ir iš apačios, ir pagal linijinę perspektyvą, ir frontaliai; arba skaldo erdvę vertikaliai, lyg užuolaidomis, kurių praplyšose

regima erdvė, išprausta tarp atkyla elementai atvirkstinėje skalėje. Iš vienos pusės, tai suvarato atstumų nuovoką, o iš kitos, atitraukia žiūrovą nuo žemės traukos ir įneša pojūčiams neįprastinę erdvę. *Jūros sonatoj, allegro* tolyn riedantys kalnagubriai stumia iš paveikslo rėmų horizontą, nusagstytą kitos skalės medžiais; žemiau, tie patys kalnynai perskelti, ir tame vertikaliame pjūvyje atsiveria kažkokia vidinė konstrukcija, į kurią atsimuša banga; dar žemiau, pasvirusioj vandens plotmėj ramiai plaukia žuvis ir skrieja paukštis, ir ši, jau iš viršaus

Čiurlionio sukakčiai

PETRAS PETRUTIS

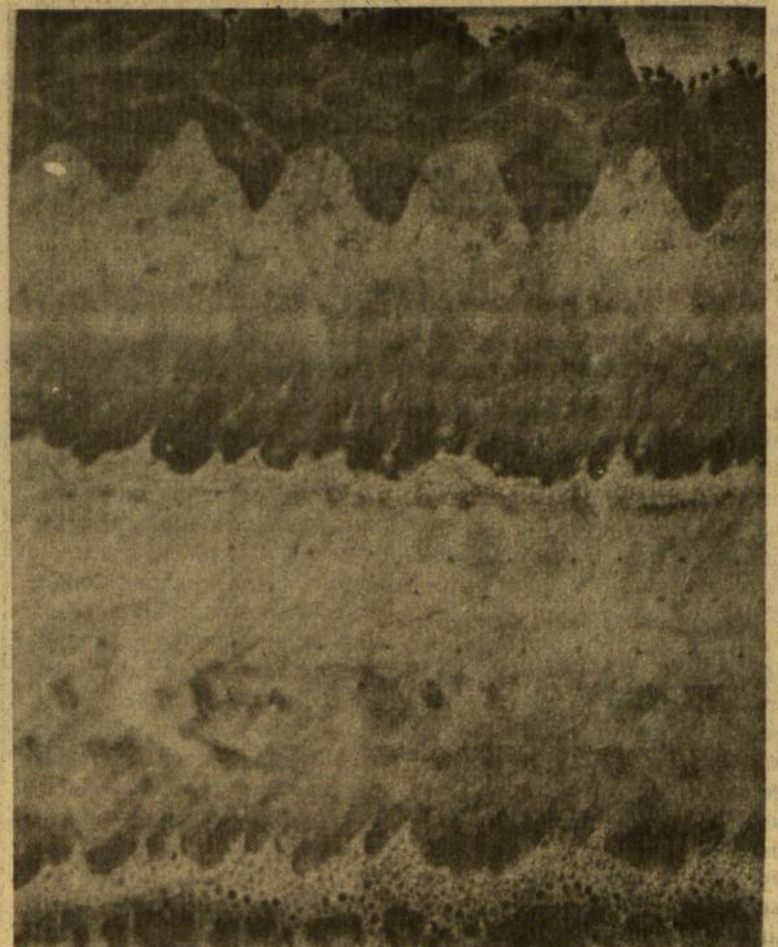
Prieš maždaug 30 metų, keliaujant lėktuvu, teko susipažinti su trečios, o gal net ketvirtos kartos Amerikos lietuviu. Bendrakeleivis, kuris teigė, jog studijuoja

meno istoriją, labai norėjo tikėti mano pasakojimu apie Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kūrybinį talentą. Jam, beje, buvo žinomas Lietuvoje gimęs ir paskui į Prancūziją išvykęs Jacques Lipchitz, bet Mikalojus Konstantinas Čiurlionis jam buvo didelė naujiena. Besikalbant ir besiaiškinant, mano naujasis pažįstamas klustelėjo, kur jis galėtų gauti anglų kalba parašytą knygą apie Čiurlionio gyvenimą ir jo kūrybą. Man, pamenu, buvo labai nesmagu pasakyti, kad tikriausiai anglų kalba nėra nieko išsamesnio parašyta.

Kažin, kur dabar tas mano kelionėje sutiktas meno istorijos studentas? Kažin, ar jam teko daugiau patirti apie Čiurlionio kūrybą? Kažin, ar jis girdėjo, kad šiemet minima Čiurlionio gimimo 120 metų sukaktis?

Rašančiajam, deja, neteko nieko pastebėti anglų kalba leidžiamose spaudoje apie Čiurlionio gimimo sukaktį. Gal, ko gero, ir buvo kas nors parašyta meno nagrinėjimui skirtuose leidiniuose, tačiau apie tai sužinoti ir paskaityti tikrai neteko. Tačiau labai malonu prisiminti ir net kitiems pasakyti, kad ne taip seniai vienoje didžiulėje knygų parduotuvėje netikėtai teko užtikti knygą, kurios viršelyje spindėjo Čiurlionio „Žvaigždžių sonata. Allegro“ spalvota reprodukcija. Šioje knygoje nėra nieko apie Čiurlionį. Knyga parašė ir išleido lietuviai. Tačiau maloniam nusteibimui knygos viršelyje — Čiurlionio kūrinys.

Šių metų rugsėjo 22 dieną sukaiko 120 metų nuo Mikalojaus Konstantino Čiurlionio gimimo. Lietuvos Seimas šiuos metus yra paskelbęs Mikalojaus Konstantino Čiurlionio metais. Jau daug metų yra nagrinėjama Čiurlionio kūryba. Nuomonės išsiskiria. Tačiau visi sutinka, kad Čiurlionis buvo išskirtinai iškilus menininkas. Deja, nesuprastas ir neįvertintas žmogus. Sakoma, kad Čiur-

M. K. Čiurlionis

Jūros sonata, Allegro. 1908.

lionis nemėgo apie save kalbėti, nemėgo aiškinti savo kūrybos. Sakoma, kad jis yra išsitaręs, jog kiekvienas privalo savaip galvoti ir asmeniškai vertinti kitų sukurtus meno darbus.

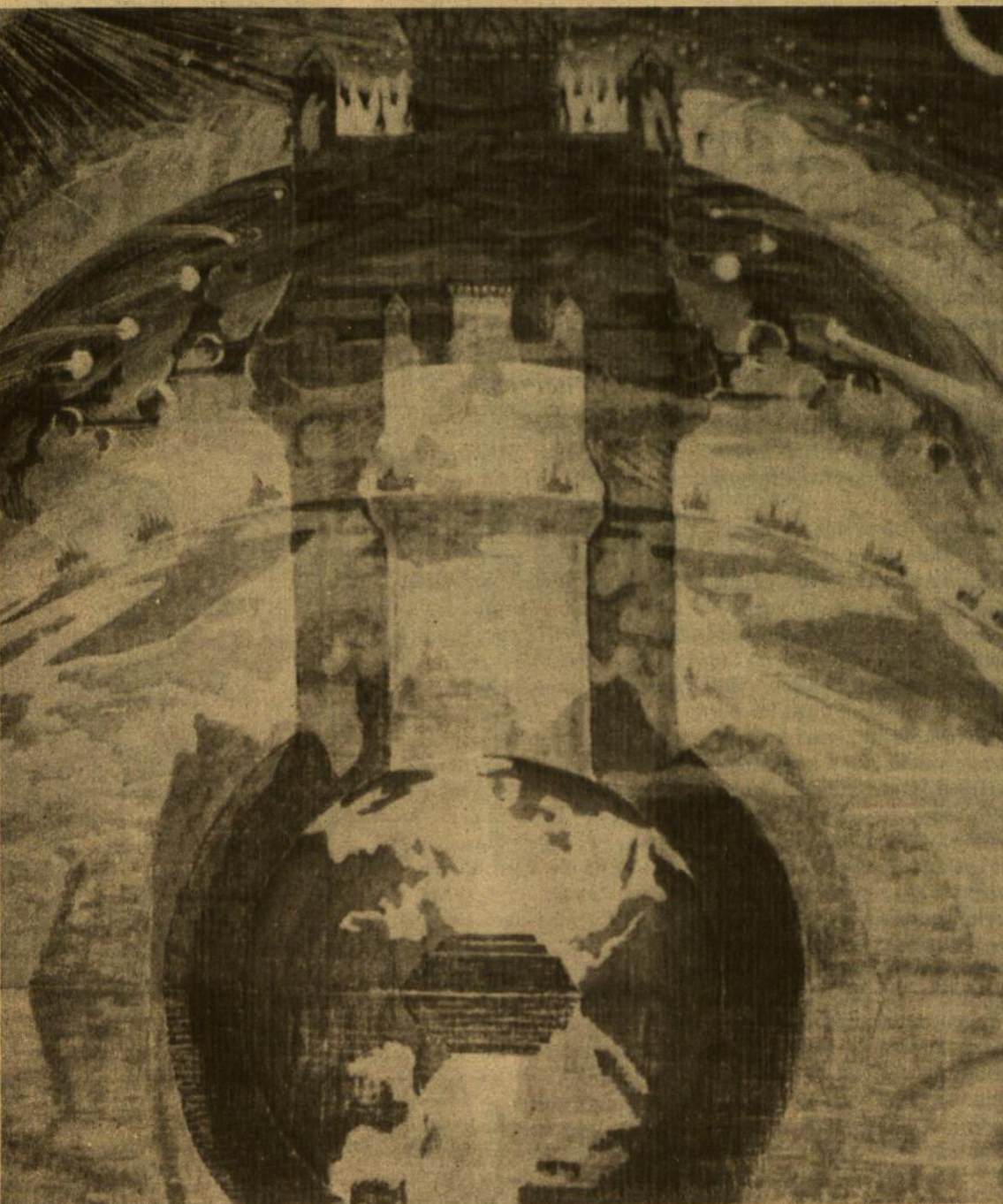
Čiurlionis mirė nesulaukęs pilnų 36-erių metų. Mirė nesulaukęs nei vieno išsamesnio savo muzikos koncerto, nei vienos pilnesnės žodžio prasme tinkamiausios surengtos savo dailės kūrinių parodos. O mums reikėtų nepamiršti Čiurlionio kadaise pasakytą žodžių: „Visą savo ankstyvesnę, dabartinę ir ateities kūrybą skiriu Lietuvai“.

Šiemet Lietuvoje Čiurlionio gimimo sukaktis buvo paminėta valstybiniu mastu. Pagrindinis paminėjimas buvo surengtas Vilniuje, o kiti Kaune, Druskininkuose, Plungėje ir kituose miestuose. Vilniuje buvo surengtas tarptautinis pianistų ir vargoni-

dvių bangų — priekinė visu frontu kylanti link apatinės paveikslo briaunos.

Suvartydamas įprastinę erdvę, Čiurlionis sulaužo ne tik erdvės testinumo nuovoką, bet ir pažįstamo pasaulio sąrangą, kurion remiasi mūsų regimos realybės samprata. Kadangi Čiurlionio vizijos kristalizavosi jo vaizduotėje, per suasmenintus įvaizdžius jis atveria vidinius reginius ir drauge savo dvasinį pasaulį — vaizdinio meno priemonėmis perduodamas neįžvelgiamus dalykus. Ir kadangi Čiurlionis dėsto atpažįstamus simbolius į netikėtus erdvės klotus, dailininkas tuo nustato ir įžvalgų ir simbolių minčių hierarchiją. Tad jo vaizdiniai pasisakymai skamba ir filosofinės bei metafizinės mąsty senos atgarsiais.

Jeigu Čiurlionio vizijos nebūtų suplaukusios į vientisą pasaulio visumą, į jo darbus būtų galima žiūrėti kaip į vidinių būklių iliustracijas. Tačiau sudaręs savo įvaizdžių žodyną, paskutiniuose darbuose Čiurlionis pakyla virš epochos sentimentų ir su iškilmingais mostais formuoja visumą. Jų prošvaistes matome *Saulės sonatoj, andante*, kur žemės planeta, regima iš aukštumų, laikosi beribėj erdvėje standrių šviesos spindulių ramstoma. Ir *Rex*, kur daugiasluoksni pasaulio pjūvyje sėdi karališkas šešėlis. Ir kituose darbuose, kuriuose Šviesa ir Tamsa jau užima pilnateises vietas, arba plaukia kaip tingios upės — dausose, kuriose tik angelai tevaikšto. Nesudrumstas — skaidrus ir tyras tiek detalėse, tiek kompoziciniame išdėstyme — Čiurlionio pasaulis yra persunktas prakilnia tyła — ta pačia, kurioje ir jo vizijos atsiskleidė.

M. K. Čiurlionis

Rex, 1909

Aleksandra Kašubienė

Vytauto Maželio nuotrauka

Tarp mūsų dailininkų ir meno teoretikų vargu ar kas gali prilygti **Aleksandrai Kašubienei**. Ir nors jos vardas nėra dažnai minimas nei išeivijos, nei Lietuvos spaudoj, jos talentas veržiasi į mokslinį meno supratimą, kuris pasireiškia jos raštuose ir dar daugiau jos dinamiškose „erdvės buveinėse“ („Living environments“) – tai konceptas toks naujas ir originalus, kad dar neturi nei tinkamo vardo.

Čia spausdinama Aleksandro Kašubienės studija „Čiurlionio įvaizdžių žodynas“ buvo pristatyta Lituanistikos instituto suvažiavime bei Mokslo ir kūrybos simpoziume Čikagoje 1977 metais ir turėjo būti dalis ruošiamos monografijos anglų kalba apie Čiurlionį. Tačiau, niekur iki šiol nespausdinta, ji tik dabar išvysta dienos šviesa, M. K. Čiurlionio gimimo 120 metų sukakties proga.

Per pastarąjį dešimtmetį pasirodė trys svarbios studijos apie Čiurlionį už Lietuvos ribų: viena yra Felix Roziner knyga rusų kalba 1993 metais, antra – Vladimir M. Fedotov „Polyphony in the Paintings of M. K. Čiurlionis (Leonardo, Vol. 28, No. 1, 53-56, 1995) ir trečia – tai šis Aleksandro Kašubienės tekstas. Kai atrodo, kad jau viskas apie mūsų dailininką yra išsakyta, visi trys tekstai pristato Čiurlionį iš visai naujos, nelauktos perspektyvos.

Stasys Goštautas

Čiurlionio sukakčiai

(Atkelta iš 2 psl.)

se. Kituose miestuose, atrodo, jog visai nebuvo rasta reikalo reikšmingos sukakties paminėjimui. Žinia, negalima nepaminti Stasio Goštauto bei jo talkininkų pastangų deka sukauptos medžiagos ir jos panaudojimo knygos *Čiurlionis: Painter and Composer* išleidimui. Tik rašantysis negali iškeisti nepasakęs: Dievulėli, o kodėl gi pasitenkinta 2,000 tiražu?

Pabaigai dar keli žodžiai apie tą knygą, kurios viršelyje Mikalojaus Konstantino Čiurlionio „Žvaigždžių sonata. Allegro“. Knygos pavadinimas: *The Book of Hrabal*. Knygos autorius: Peter Esterhazy, vengrų rašytojas. Į anglų kalbą išvertė: Judith Sollosy. Viršelį suprojektavo: Rich Hendel. Išleido: Northwestern University Press, Evanston, IL. Knygos kaina: 15.95. Viršelyje parašyta, kad Peter Esterhazy, gimęs 1950 metais, studijavęs matematiką, yra vienas iš populiariausių Vengrijos rašytojų. Jo knygos yra išverstos į daugelį kitų kalbų.

Šie metai yra Mikalojaus Konstantino Čiurlionio metai. O už penkerių metų sukaks 125 metai nuo mūsų iškilaus dailininko ir kompozitoriaus gimimo. Regis, kad reikėtų ir 2000-uosius metus pavadinti Čiurlionio metais. Ir ne tik pavadinti, bet ir kaip galima plačiau supažindinti pasaulį su Čiurlionio kūryba.

Kaskart vis daugiau ir daugiau užkliūva Claude Monet, kurio darbų paroda šiuo metu vyksta Čikagos Meno institute. Dievaži, Claude Monet užkliūva tik teigiamai prasme. Čikagoje vyksta nepaprastas susidomėjimas šiuo dailininku ir jo darbais. Paroda sulaukė rekordinio lankytojų skaičiaus. Įėjimo bilietai pardavimas tapo spekuliantų objektu. Patekti į Meno institute vykstančią parodą, galima sakyti, beveik nėra jokių galimybių.

Monet yra Monet, o Čiurlionis yra Čiurlionis. Negalima ir nereikia abiejų lyginti. Tačiau rašantysis galvoja, ar tik nereikėtų Claude Monet parodos rengėjų

(Nukelta į 4 psl.)

Romualdas Jurelionis

TU IR MES

Nesudėtinga, paprasta tavų spalvų paletė,
Bet tavo balsas skamba mums kasdien.
Tu su mumis kasdien – dosnus, vaiskus ir savas.
Tu savas, nes kasdien mus išveda į tėviškę,
kad Raigardo slėny krūtinė atsigautų,
kad nusilenktume Žemaičių kryžiams, jų meistrams.

Tu toks dosnus –
Kasdien pasaulin mus veda žvaigždžių taku
Ir atneši mums saulės spindulių iš kosmo.

Tu geras, rūpestingas ir išpėjį mus,
Kai užsimiršę žaidžiam pienės pūkeliu.
Ar kai užsnūstam voratinklių dumblo.

Tu linksmas skambini pavasari varpais,
Rūstus, kai liūdesio spygliai triumfuoja virš griuvėsių.
Kai laidotuvių eiseną sustoja ties mumis.

Kasdien tu su mumis – dosnus, vaiskus ir savas.
Ištisęs ranką visada.
Dėkingi tiesiam ranką tau.

ŠAULYS

Aukštai, dangaus skliaute dar sklendo paukštis,
O kruvini nagai jau drasko man krūtinę,
O plėšrios akys jau širdin įsmigo.
Dangaus mėlynę ir žvaigždės jau dengia.

Bet būkime šauliai!
Gal nepavyks įveikt baisiosios šmėklos –
Juk dvikova per daug nelygi –
Gal tyčiojas baidyklė jau dabar
Iš mūsų silpnumo ir iš mūsų menko ginklo.
Bet būkime šauliai!
Įtempkim lanką ir paleiskim strėlę!
Nes kas kovojo, pavergtas nebus.

ŽVAIGŽDŽIŲ SONATA. ANDANTE

Vingiuoti ir sukti pasaulyje keliai.
Kaip žalčio pėdsakai.
Kaip išsirangiusių gyvačių,
Nuodus ir mirtį spjaudančių, takai.
Paklysti lengva ten. Sutepti savo kojas,
Apsvaigti posūkiuose, įkalnėse, daubose.
Bet mes nepasukam į juos ir neklajojam jais.
Mes matom kelią, žvaigždėm tartum
deimantais nusėtą
Ir nubarstyta vyšnių, obelių žiedais.
Ir žengiam juo – vieninteliu –
neklusdami nei kur, nei ko.
Keliu iš niekur ir į niekur.
Tačiau tiesiu. Bet žvaigždėm ir žiedais nusėtu.
Tik jis vilioja mūsų širdis, džiugina akis.
Tik juo kelionė – pasaka, ir himnas, ir malda.
Nors kelias tas –
iš niekur ir į niekur.

SAULĖLYDIS

Nurimo jūra. Gėsta saulė.
Tamsa tuojau atslinks.
Bet mes, paklydę šunkeliuos ir skersgatviuos.
Nejaučiam jos. Negirdim ir nebijom.
Sunkių kuprinų slegiami,
Kankinami aistrų ir troškulio, ir alkio,
Bejėgiškai klampojame purve, smėly,
Pamiršę saulę, jūrą ir save.

Tada tu mosteli, ir atskrenda galingi paukščiai.
Tu mosteli, ir kylam mes, su jais aukštyn,
Kažkur virš žemės, jūrų, debesų.
Mes patys – paukščiai: jaučiame sparnus –
Ir skrendam su tavim,
Palikę dulkėtus kelius, medžius nudžiūvusiom
šakom.

Nurimo jūra. Gėsta saulė.
Bet mūs negąsdina tamsa. Ji neatslinks,
Nes tu mums prisegei sparnus,
Nes tavo rankų paleisti, mes kylame aukštyn.
Mes patys – paukščiai.

PAVASARIO SONATA. SCHERZO

Pavasaris atkėlė jau vartus –
Jau medžiai išskleidė lapus –
Jau kregždės išskleidė sparnus.

Į žemę srūva žaluma –
Žalia perkūnija, žalia daina –
Priimk į žalią pokylį mane.

Pašoksim žalią šokių čia –
Ei – olia – lia, ei – očia – čia! –
Vaikais pabūsim nejučia.

Pamirškim liūtis ir speigus!
Gyvuok, pavasari svaigus!
Žaliuok, gyvenime gražus!

KARALAITĖS KELIONĖ.

PASAKA II

Aš su tavim – lemtis gera!
Pasauly nieko nebėra –
Tik saulė ir tyła. Tik aš ir tu.
Šmėkla mojuoja sparnu.

Nebus čia vakaro, nakties.
Šešėliai mūsų nepalies.
Dainuosime dainas – tik aš ir tu.
Šmėkla mojuoja sparnu.

Mus laimė gaubia spinduliais.
Mūs niekad džiaugsmas neapleis.
Kažkas lyg šaukia mus vardu?
Šmėkla mojuoja sparnu.

KARALIŲ PASAKA

Mes matėm daugel miestų didelių.
Gėrėjoms tvirtom pilim ir iškilmingom arkom,
Granito, vario, marmuro paminklais
Aukštiniais bokštais, katedrų portalais įmantriais.

Aplankėm daugelį šalių. Žavėjo mus
Prašmatnūs parkai su baltom statulom,
Alėjos palmių, kiparisų. Ir magnolijų žiedai.

Mus stebino didingos piramidės.
Ir paslaptingi sfinksai, dangų remiantys kalnai.

Mes matėm viską, kas matyti verta,
Kuo galima nustebinti žmogų.
Ir kuo žmogus didžiulotis gali.

Ir štai – šis deimantas – ši saulė – ši daina.
Lietuviškos sodybos pasaka,
Sutvėrusi visom vaivorykštės spalvom.
Užbūrusi paprastumu ir kuklumu.
Tai nusilenkim kukliai tėviškės sodybai –
Ko nors gražesnio juk nematėm niekur,
Skaistesnio nieko juk nematėm niekad.

Čia – mūsų lopšys.
Čia – mūsų pamatai ir mūsų šaknys.
Tai nusilenkim jai. Ir, apkabinkim.
Pabučiuokim.
Ir būkim jai ištikimi.

BIČIULYSTĖ

Kaip saulė rankose laikau.
Sušildai ir apvaisini mane.
Kasmet, kasmet – skaičiuok –
Į dangų ūgliai kyla.
Ir teka šakomis gyvybės sultys.
Svajonių ir troškimų pumpurus sukrauni.
Ir stebisi visi –
iš kur tas kelmą
tokiais žiedais pražydo?

Kaip saulė rankose laikau.
Džiaugiuosi jos kaitra.
Svaigina josios spinduliai.
O, kad ji trykštų niekad nesibaigiančia srove.
O mano saulė? Ar ji šviečia?
Ar šildo? Ar svaigina?

AUKA

Ant tavo aukuro aš kloju dovanas,
Iškeltas iš širdies.
Nedidelės ir neišvaizdžios jos.
Ir ne tiktai balti į viršų dūmai kils.
Žinau, kad gelmėse yra puvesių, dumblo
ir nuodų.

Jie juodo dūmo vingiais kris žemyn.
Bet tu nenusigrežk.
Priimki šias aukas –
Tai visas mano turtas.
Mano rudens derlius.
Priimki jas. Jei tavo akys bent
Akimirka džiaugsmu nušvis,
Aš būsiu turtingesnis ir švaresnis –
Netekęs savo turto; sudeginęs
Juodas dienas, niūrias mintis, tamsius sapnus.
Ant tavo aukuro aš kloju dovanas –
Baltais į viršų dūmais kils,
O pažeme juodais šešėliais kris.

Tokia manos širdies daina.

PAVASARIS. VARPINĖ

Išėjo iš krantų varpai.
Užtvindė debesys skliautus.
Pavasariu putoja pumpurai.
Žaibai jau liejas per kraštus.

Žiūrėk – šakelės ir žaibai
Apsvaigę šoka ratelius.
Klausyk – tai skambina varpai –
Kaip himnų skambina žodžius:
– Žiemos speigai – šalin, šalin!
Dilin – dilin – dilin – dilin!
Kviečiu pavasari širdin!
Dilin – dilin – dilin – dilin!

Ir mums tuojau rankas išties.
Sukibę šoksime ratu.
Gyvybės himnų iš širdies
Dainuosime visi kartu.
– Žiemos speigai – šalin, šalin!
Dilin – dilin – dilin – dilin.
Kviečiu pavasari širdin!
Dilin – dilin – dilin – dilin.
Dilin – dilin – dilin...

SAULĖS SONATA. FINALE

Voratinkliai – dangaus ir žemės karūna...
Dar blyksi žvaigždės, bet ir jos tuojau užges.
Karaliai miega nuolankiai nusvirusiom galvom.

Voratinkliai jau išausti, apraizgę jau visus.
Dar nematyt vorų, bet tuoj pradės jie savo darbą.
Iščiulps gyvybės paskutinį lašą.
Tuojau patrauks žalsus pelesius –
Triumfosu tamsa, mirtis ir sustingimas.

Karaliai! Žmonės! Ar pamiršot,
Kaip svajonę žavų paukščio skrydį?
Drugelių šokių? Tiltus, nutiestus,
Kad jais žygiuotumėt į saulės šalį?
Karaliai! Žmonės! Ar grandinės – mūsų dalia?
Ar miegas – mūsų likimas?
Argi voratinkliai – dangaus ir žemės karūna?

JŪROS SONATA. FINALE

Žaislai mes. Ach, tiktai žaislai...
Mes žaidžiam. Tu – okeanas, laivas – aš.
Bet taisyklės diktuoja tu.
Ir pakeiti jas, jei tik nori.
Gardžiutis pergales saldžiu džiaugsmu,
Silpnųjų neviltim ar menkumų gėrėtis.
O kartais leidi man pabūt garbės viršūnėj –
Pažvelgti į kitus laivus – taip pat
Išskleidusius visas bures,
Svajojančius grumtynes su tavim laimėt.
Pažvelgti leidi į save tiktai akimirka.
Kad vėl norėčiau žaisti, grumtis su tavim,
Kad vėl norėčiau pamatyt kitus laivus –
Žemai, bedugnės gelmėje...

Ar aš suprasiu, kad tenai – ir mano ateitis?
Kad niekad nugalėti nepavyks?

Žaislai mes. Ach, tiktai žaislai...

Vaizdinis Prano Domšaičio dienoraštis

INGRIDA KORSAKAITĖ

Lietuvių dailės muziejuje, Le-mont, Illinois, surengta Prano Domšaičio (1880-1965) piešinių paroda gražiai papildoma pernai ten pat veikusių jo tapybos paroda. Menu besidomintčiai mūsų visuomenei vis plačiau pristatomas įžymusis lietuvių kilmės ekspresionistas, apie kurį anksčiau daug kas tik iš tolo girdėjo, nes dailininko gyvenimas prabėgo atokiai nuo tautiečių. Laimė, didžiąją jo kūrybinio palikimo dalį išeivijos dailininkų rūpesčiu įsigijo Lietuvių Fondas Čikagoje. Drauge su tapybos paveikslais čia pateko ir vertingas piešinių rinkinys.

Piešiniai užima svarbią vietą Prano Domšaičio kūryboje. Jie gerai atskleidžia dailininką veikusių įspūdžių įvairovę, mėgstamus motyvus, pirmuosius tapybos paveikslų metmenis, vieno ar kito meninio sumanymo variacijas. Nors Domšaičio tapyba dažniausiai yra labai apibendrinta, simboliška ir ne tiek perteikia išorinės tikrovės bruožus, kiek reiškinių esmę bei vidinį dailininko pasaulį, sąlytis su konkrečia aplinka jam visada buvo svarbus įkvėpimo šaltinis. Galima sakyti, kad pati jo kūryba išaugo iš gimtinės kaimo realybės, kai niekieno nepamokytas, jis savarankiškai pradėjo piešti bei tapyti Mažosios Lietuvos gamtovaizdį ir kasdieniniu triūsu užsiėmusius valstiečius. Ir vėliau, daug keliaudamas, kur bebūtų, stebėjo paprastus žmones, piešė spalvingas gatvės scenas įvairiuose Europos ir Artimųjų Rytų miestuose bei miesteliuose. Galiausiai, paskutiniaisiais gyvenimo dešimtmečiais atsidūręs Pietų Afrikoje, su nemažėjančiu užsidegimu piešė šio krašto peizažą ir žmones. Vieni tie piešiniai lyg vaizdinis dailininko dienoraštis, margi tikrovės akimirų atspindžiai. Iš jų išsirutuliojo ir kai kurie svarbiausi Domšaičio kūrybos motyvai; taip karo pabėgėlių piešiniai ir etudai peraugo į biblinės tematikos paveikslus („Kelionė į Egiptą“).

Dailininkas yra sukūręs jam artimų žmonių ir etninių tipų portretų, mėgo piešti vieną ar kelias neįvardintas figūras. Ilgainiui žmogus jo kūriniuose vis labiau prarado individualius, portretinius bruožus ir virto ženklu, simboliu. Antai pastelėje „Vėpianti už lango“ jau ne tiek svarbus idiliškas kaimo buities motyvas (gal atklydęs iš vaikystės prisiminimų), kiek pats lango įvaizdis. Ryškiai raudonas lango rėmas tarytum skiria uždarą ir saugią namų erdvę, kurią simbolizuoja šviesus verpėjos siluetas, nuo juodais šešėliais bauginančio išorinio pasaulio.

Iš gamtos pieštuose Domšaičio peizažuose vienaip ar kitaip jun-

Pranas Domšaitis

Adelheidos portretas, 1928 (pastelė)

tamas žmogaus buvimas. Ir nebūtinai tai esti kažką dirbančių, kažkur einančių žmonių figūrėlės. Dailininkas ypač mėgo vaizduoti kuklius jų būstus erdviuose, dangaus šviesa nutviekstuose plotuose. Namų ir pasaulio priešprieša čia slepia metafizinę prasmę.

Ne kartą Domšaitis piešė maudulės gamtos fone. Tai nebe realybėje pamatyti vaizdai, o pirmapradės žmogaus ir gamtos vienybės idėja ikūnijančios kompo-

zicijos. Būdingi plunksna ir akvarele sukurti maudulių piešiniai, kurie ir motyvu, ir atlikimo technika ypač artimi kitų vokiečių ekspresionistų šios jų pamėgtos tematikos kūriniams. Tik Domšaitis nedeformuoja moterų figūrų, sodrios, gyvastingos jų kūnų formos įsilies į augalijos, vandens ir saulės stichiją. Kai kurie maudulių piešiniai sukurti tuomet, kai Domšaitis lankydavosi Kuršių Nerioje. Kas žino, gal kaip tik Nidos kopų geltonis

užlieja 1918 metais pieštų „Maudulių“ foną.

Kitai piešinių grupei priklauso kūriniai, susiję su ypatingais dvasios sukrėtimais, būties apmąstymais. Viena iš tokių piešinių lakoniškai ir ekspresyviai įamžinta mirusi dailininko motina karstė. Juodų ir šviesių dėmių įtampos kupinas piešinys šiek tiek primena apskritai Domšaičiui įtakos turėjusį Kaethe Kollwitz ir Edvard Munch kūrinius mirties tema. Savo sielvartą dėl skaudžios netekties Pranas Domšaitis išliejo ir kituose to meto piešiniuose.

Dar vienai grupei priskirtume tapybos, ypač religinio turinio paveikslų eskizus. Jie išsiskiria labiau apibendrinta forma, stambių plotmių sąranga. Jų meninė raiška artėja prie tapybos, ryškūs tamsūs kontūrai derinami su niuansuota spalvų gama.

Daugelis Prano Domšaičio piešinių spalvoti, sukurti pastele, kreidelėmis, akvarele (plunksna ir teptuku). Šias technikas dailininkas pamėgo dar mokymasis Karaliaučiaus dailės akademijoje ir vartojo visą gyvenimą.

Piešiniuose mažiau negu tapyboje pasireiškė ekspresionistiški Prano Domšaičio kūrybos bruožai. Piešdamas jis buvo arčiau žemės, godžiai sėmėsi jos formų ir spalvų gausos, o tapybos paveiksluose, visa tai išgryninęs ir su-reikšminęs, kurdavo savąją sudvasinto pasaulio viziją.

* * *

Prano Domšaičio piešinių paroda Lietuvių dailės muziejuje, Le-mont, Illinois, atidaroma penktadienį, lapkričio 17 dieną, 7:30 v.v. Paroda vyks iki gruodžio 3 dienos.

Kertinė parašė

(Atkelta iš 1 psl.)

patyrusių žmonių pramonės vadyboje, tačiau nemažai jų turi pakeisti savo galvojimą, siekiant kiek galint daugiau savo gamybos parduoti Lietuvoje ir užsienyje, nes dabar dar nematyti užtek-tinai stiprių pastangų daryti viską, kad tik būtų gaunama naujų užsakymų. Žinoma, yra ir gražių išimčių. Kai kur pramonės žmonių vadyba jau kuris laikas parodo didelę iniciatyvą, siekiant rasti naujas rinkas, nelįsti į skolas, modernizuotis ir kelti gamybos našumą. Tuo tarpu kai kurie mūsų fabrikai, pripažinkime, yra neatgaivinami, ir kažin, ar juos pasiseks pasukti į pelningą gamybą.

Nepadeda situacijai ir faktas, kad fabrikams didelę įtaką turi įvairios investicijų bendrovės. Jos tačiau apie rinkos ir gamybos galimybes turi mažai supratimo. Užuo padėjusios gamykloms, šios bendrovės dažnai tik naudo-jasi gautomis fabrikams paskolo-mis, kad sudarytų vaizdą, jog įvairios jų investicijos gražiai tvarkomos.

Kai kas kaltina teisėsaugos vadovybę už tai, kad neužtektinai patraukiama į teismą dėl kyšių ėmimo, dėl bendrovių pinigų išnaudojimo ar dėl neteisėto imonių kontrolės perėmimo. Vakaruose retai kas traukiamas į teismą dėl panašių nusikaltimų, nes visų bendrovių neįmanoma prižiūrėti. Tačiau visi saugosi nenusikalsti, nes jei patraukiama į teismą, tai negailestingai ir be išimčių nusikaltęs yra baudžia-mas. Prisimintinas Michael Mil-ken atvejis prieš porą metų JAV-ėse: jis uždirbo USD 500 milijonų asmeniškai per metus, bet buvo nubaustas kalėjimu bei šimtų milijonų dolerių pabauda vien už tai, kad biržoje pasinau-dojo neleistina informacija. Neišsipirko, nepadėjo įtakingi draugai ir atsėdėjo kalėjime už palyginti ne tokį didelį nusikal-timą. Visi kiti, biržoje veikę, į tai, žinoma, atkreipė ypatingą dėmesį.

Užtat šiandieną Lietuvoje rei-

Jolita Kavaliūnaitė

Dialogas prie ežero

Graži vasaros diena. Saulė šviečia, vėjelis pučia, ežero bangos ramiai liejasi ant kranto. Žuvytė pliopt! pliopt! smagiai šokinėja vilnyse. Paežery sėdi ji ir jis ir jiedu kalbasi. Ji mini ežero vandens gaivumą, o jis jai aiškina jo trapų ekologinį ekvilibrą. Neįstengia ji gyventi jo vandens biologo pasaulyje. Ir jis, žinovas, jai nemokšai tai prikiša.

Ji: Kaip smagu plaukti ežere! Pasijuntu lyg žuvytė nardanti jūrose.

Jis: Argi tu nežinai, kad jūros, t.y. sūraus vandens žuvis nepajęgtų gyventi ežere, kurio vanduo gėlas.

Ji: Ne, nežinojau. Negi?

Jis: O kalbi, lyg žinotum. Nemaišyk šių skirtingų vandens rūšių kategorijų.

Ji: Aš ne tai... aš tik... tik palyginau...

Jis: Geriau pirma pasiklaustum, o paskui šnekėtum. Vandenyje druskos „prezencija“ arba jos „absencija“ – taip jis kalbėjo – žuvų gyvybės sąlyga.

Ji: Kad aš ne apie žuvis kalbėčiau.

Jis: Tai tu nesidomi vandens gyvūnais?

Ji: Ne, ne tai, kad nesidomėčiau, bet norėjau pasakyti, kad man... kad man...

Jis: „Tau!“, „Tau!“ Vis kalbą į save suki. Kaip sunku su tokiu žmogumi kaip tu kalbė-tis! Nežinau net ko aš aušinu būrą. Pasaulis pilnas gamtinių fenomenų ir tokių įdomių ir tokių įvairių, kad per vieną gyvenimą negali nei norėti, nei įstengti jų visų pažinti.

Ji: Tikrai norėčiau juos pažinti. Papa-sakok man.

Jis: Tai tu manai, kad aš, va, per šią popietę tau viską galėsiu papasakoti. Tikrai tu men-kos nuomonės apie mano žinojimo plotus.

Ji: Oi, visai ne tai aš norėjau pasakyti. Žinau, tikrai žinau, kiek tas tavo diplom as pastangų ir darbo pareikalavo, kiek tu vargęs ir stebėjęs...

Jis: (Pagautas entuziazmo.) Taip, taip, kad tu pamatytum, kokie vaizdai prieš mane atsi-veria, ir kiek tų žuvų įvairių, įvairiausių.

Vienos spalvotos, kitos baltos baltutėlės, o dar kitos lyg stiklinės, permatomos...

Ji: (Užkrėsta jo entuziazmu.) Ir aš mačiau žuvytę plaukiant, vieną tokią mažytę, lyg vaiko pirštukas.

Jis: Kaip tu čia šneki! Su tavim negali net, žmogus, pasikalbėti! Ar negali jos ilgio centimetrais pasakyti? Su kuo tu manai, kad kalbiesi! Ar su koku eiliniu žmogumi, su koku vandens gyvybių nežinovu!

Ji: (Mėgina kitur nukreipti jo dėmesį.) Mačiau aš tokią permatomą žuvytę tavo ak-variume. Tikrai ji graži.

Jis: Tau ji graži! Tikrai tu nieko nenu-simanai apie žuvų grožį. Kiek buvo per mano ekspediciją platiose jūrose kitų daug gražesnių žuvų, šalia jos plaukiančių.

Ji: Ir tu nepagavai?

Jis: Tai tu manai, kad taip jau lengva jas pagauti! Brukt, braukt, ir visą akvariumą turi. O kiek jūrų aš išnardžiau, kiek su mui-tininkais kalbėjausi, aiškinsi, kol parsivežiau jų iš viso pasaulio jūrų. Žinai, su tavimi per sunku kalbėtis. Apsimeti baisi. -sia jūrų biologijos žinovė, o paskui, kai ką nors mėginu tau paaiškinti, ižėidi mano žin- -da, sumenkini mano diplomą, nuvertini mai -uni-versitetą.

Ji: Bėgu aš plaukti. Sudiev! (Ji šoka į van-denį ir gražiais, lygiais judesiais plaukia.)

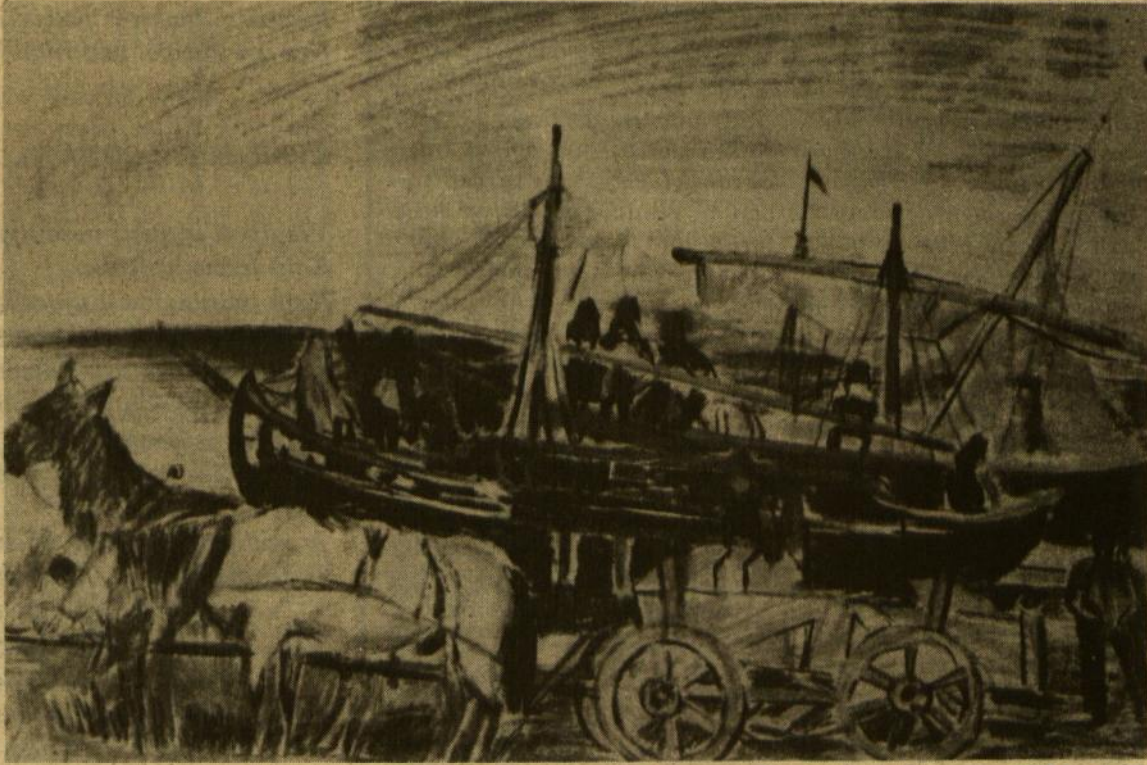
Jis: Kaip tu čia dabar plauki?! Palauk, parodysiu tau, kaip reikia kaip reikiant plaukti. Palauk manęs, palauk!

Ji: Nepavysi!

Jis: (Jai betolstant nuo jo.) Aš tau tik padėti... tik gero noriu, o tu... tu...!

Bet vėjelis išblaško jo žodžius ir ji jų nebe-girdi. O jis, kad ir kiek pluša, kad ir kiek taš-kosi, išsiijuosęs plaukia, bet jos nepaveja. Taip ir pasibaigia šis toks nevykęs dialogas prie ežero.

O saulė nusileidžia, vėjelis nutilsta, ežeras nurimsta.

Pranas Domšaitis

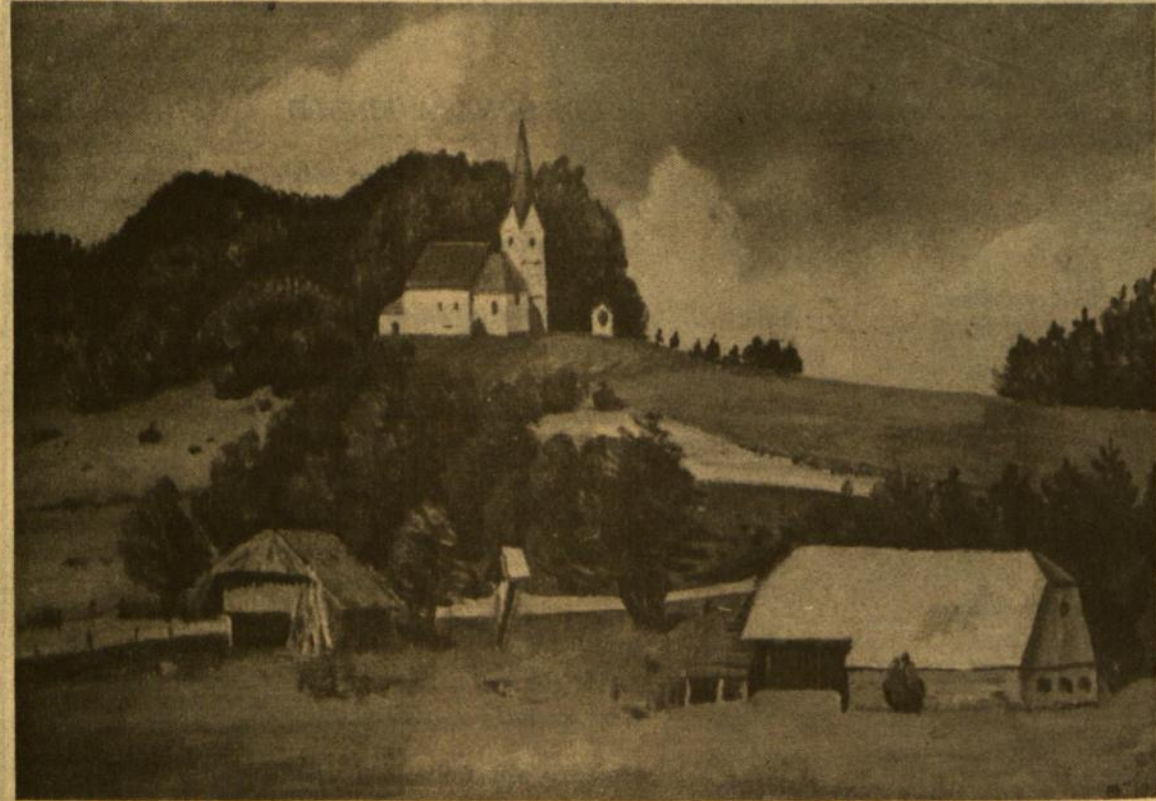
Konstantinopolio uostas, 1929 (pastelė)

NAUJI LEIDINIAI

Antanas Senda. **Sendų giminės istorija.** Spausdino M. Mor-kūno spaustuvė 1995 m. Čikago-je. Leidinys 368 psl., gausiai il-lustruotas Sendų giminės šeimos narių, giminių bei draugų nuo-traukėmis. Knyga pradėta rašyti 1925 m., baigta 1974 m. Leidinyje aprašoma keturių kartų Sendų giminės šeimų gyvenimas, prade-dant 1859 metais gyvenusiais Punsco krašte (Suvalkų trikam-pyje), Alksnėnų kaime. Knygoje surašyti visi įvykiai, kurie vyko tuo metu šeimoje ir valstybinia-me gyvenime. Viskas tiksliai datuota.

Knygos autorius Antanas Sen-da buvo giliai tikintis katalikas. Jis taip pat proza bei poezija ap-rašo ir savo religines mintis. Kny-ga gaunama „Drauge“. Kaina 10 dol.

gu. Kaip ir visuose sėkmingai tvarkomuose kraštuose tas paskirstymas turėtų vykti finan-sinės rinkos atskaitomybės aplinkoje su kai kuriomis valdžios gairėmis.

Pranas Domšaitis

Austrijos peizažas, 1931 (aliejus)